

IV . II . 986.

КАКЪ и
ЗАЩО се ПРЕДАДЕ

❖ СОЛУНЪ ❖

(Споредъ свѣдѣніята на чужди военни
кореспонденти и рапорта
на ген. Тодоровъ).

ШУТЕНЪ.
Издание ИВ. ЛѢСИЧКОВЪ
1913.

Маршътъ на българскитѣ войски къмъ Солунъ.

Къмъ Солунъ тръгнаха едновременно отъ сѣверъ българитѣ, а отъ югъ—гърцитѣ. Тукъ даваме описание на хода на нашитѣ войски къмъ Солунъ.

Българскитѣ войски, съединени съ една сръбска дивизия, тръгнаха отъ кюстендилската граница, близо при Кадинъ мостъ.

Седмата рилска дивизия, която тръгна по тая посока къмъ Солунъ, съгласно изработения планъ, е трѣбвало да бжде въ услуга на сръбската тимочска дивизия, начало съ ген. Стефановичъ, за да подкрѣпятъ лѣвото крило на сръбскитѣ войски при Егри-Паланка, а на юго-изтокъ — да подпомагатъ дѣсното крило на генералъ Ковачавата тракийска дивизия, която се впусна къмъ Мехомия.

На 5 октомврий, въ самото начало на войната, третата бригада на генералъ Георгиевъ завзе с. Баракково и има силенъ бой при Горна-Джумая. Въ този послѣдния бой бѣше тежко раненъ запасния подпоручикъ Змияровъ, който по-послѣ умрѣ, убити бѣха 38 войници и около стотина — ранени.

Бригадата на ген. Георгиевъ се отличи съ това, че още при първото сблъскване прогони неприятеля отъ неговитѣ най-първи позиции, прѣвзе града Горна-Джумая и плѣни 4} скорострѣлни турски орждия.

Втората бригада трѣбваше да настѣпи къмъ Царево село. Тя още въ първия день изпълни успѣшно своята задача. Слѣдъ малки сблъсквания съ турцитѣ на границата, тя влѣзе още въ първия день отъ войната въ Царево село. Въ тия малки сражения, нашитѣ дадоха само 7 ранени войници.

Трѣбва да се забѣлѣжи, че турцитѣ, които имаха тамъ около 1500 души, указаха малка съпротива и послѣ избѣгаха къмъ Пехчево или пъкъ къмъ Кочани. Българскитѣ войски веднага завзеха височината Голакъ надъ Царево село.

Отъ първата бригада двѣ дружини на 5 октомврий се втурнаха къмъ Сива-Кобила и къмъ околноститѣ на Виница и Кочани. Другата частъ отъ бригадата стоя на бивуакъ до 9 октомврий при Черната Скала.

Турскитѣ зверства. Турцитѣ, прогонени отъ нашитѣ войски, като избѣгали отъ Кочани, се втурнали въ с. Гърляне и се прѣдали на изстѣпления. Турскитѣ войници избили и изсѣкли въ кѣшитѣ и по дворищата хората. Карали ги да лежатъ на земята и слѣдъ туй стрѣляли върху имъ. По този начинъ били избити 47 души.

Редовна турска войска е избила населението и е изгорили селата Горна и Долня Сушица, Сърбеново, Ваканово, Мечкуръ и Кресна. Изгорени и избити сѣ били и други села въ околноститѣ на Кресненско.

Боя при Вирче и Тробатовище. Нашата планинска батарея обсипваше неприятеля съ шрапнели. Неприятельтъ се състоеше отъ единъ таборъ и отъ 700-800 души башибозуци. — Отъ тамъ неприятеля бѣше изгоненъ и по този начинъ пътятъ къмъ Пехчево и Радовишко бѣше отворенъ. И въ селата Вирче и Тробатовище турскиятъ аскеръ изби мѣжкото население и изгори селата.

Боя при Каламаница. На 9 октомврий по обѣдъ се даде заповѣдъ: 10 и 26 полкове да заминатъ къмъ Виница и Кочани. Турцитѣ, като избѣгаха отъ границата, се закрѣпяха по-силно при Каламаница, Виница и Кочани.

Турскитѣ позиции при селото Каламаница бѣха добръ избрани и имаха за тѣхъ голѣмо значение. Боятъ при Каламаница стана на 8 октомврий и трая докъсно. Нашата планинска артилерия отлично обстрѣлваше неприятеля. И къмъ 2 часа сръднощъ една рота наши войници можа да изгони турския аскеръ, който уфейка въ паника. Той изостави всичкия си шан-

цовъ материалъ, припаситъ си и др. т. На самата позиция, дѣто се е била разположила турската батарея, имаше три гробове и локви кръвь. А туй свѣдочеше, че нашата артилерия е попаднала право въ цѣлѣта. Турскитѣ пѣкъ изстрѣли падаха далече и не нанасяха вреда на нашитѣ.

Къмъ Кочани бѣха пратени на другия день нови войски, защото тамъ турцитѣ бѣха струпали голѣма маса.

Битката при Кочани. Най-голѣмото сражение рилската дивизия имѣ при Кочани. Нашиятъ успѣхъ при Кочани очисти неприятеля отъ линията Щипъ-Велесъ отъ една страна и направи лесно достъпна цѣлата Струмишка долина, а заедно съ това и посоката къмъ Струмица. Дойранъ и Солунъ.

Слѣдъ боеветѣ при Кочани и Кресна, ясно бѣше че пѣжтъ за Солунъ бѣ осигуренъ за нашитѣ войски. Още тогава сѣдбата на Солунъ бѣ рѣшена.

Слѣтъ като нашитѣ взеха с. Каламаница, турцитѣ почнаха здраво да се укрѣпаватъ около Виница и по височинитѣ при Кочани. На първо врѣме тѣхнитѣ сили се прѣсмѣгаха, че сѣ около 8 табора.

На 10 октомврий имаше усиленъ артилерийски бой отъ двѣтъ страни. Рано сутриньта на 11 октомврий боятъ бѣше вече рѣшителенъ. Къмъ обѣдъ камонодата стана страшна.

Нашитѣ войници летѣха стремително напредъ и явно отиваха на смъртъ. Градъ отъ милиони крушуми и безбройни гранати падаха. Отдѣлнитѣ части вече бѣха почнали да шурмуватъ съ „ура“ възвишенията около Кочани. Случваше се, една и сѣща рота по 4 пѣкти удряше въ атака на ножъ, за да прѣвземе турскитѣ позиции.

Втората дружина на 26 полкъ заобиколи неприятеля и го удари въ тилъ. Тогава турцитѣ почнаха да отстъпватъ.

Слѣдъ това вече турцитѣ хукнаха да бѣгатъ.

Нашитѣ взеха въ плѣнъ една полска и една пламинска батарея. Пѣжтъ отъ Кочани до Щипъ бѣ усѣянъ съ изоставени отъ турската войска раници, кола, припаси и др.

Отъ турска страна паднаха мнозина убити, между които и нѣколко висши офицери. Нашитѣ взеха въ плѣчь 100 души, между които едина бѣ офицеръ.

Отъ наша страна бѣха убити 49 войници, двама офицери и около 100 души бѣха ранени.

На 11 октомврий, въ 4 часа слѣдъ обѣдъ, българската войска влѣзе тържествено въ Кочани.

Когато влѣзе въ града, тя завари 200 български първенци, отъ града и селата, арестувани. Тѣ всички сж очаквали да бждатъ изклани отъ турцитѣ. Но послѣднитѣ изплашени, не сколасали да извършатъ и туй злодѣяние. Веднага тия 200 души бѣха пуснати. Тѣ посрѣщанаха съ неуписуема радостъ нашитѣ войски.

Слѣдъ като прѣвзеха нашитѣ войски Кочани, турцитѣ избѣгаха къмъ Щипъ, но не се задържаха въ този градъ. Тѣй че, Щипъ стана свободенъ безъ бой. Гражданитѣ отворили турския воененъ складъ, взели пушкитѣ и се въоръжили. Къмъ 14 октомврий тѣ сж образували 3 народни чети и заедно съ българскитѣ войници пазили града. Една наша бригада бѣше пратена отъ Кочани за Щипъ. Тя бѣше посрѣщната извънредно въодушевлено отъ населението. Слѣдъ нѣколко дена пристигна въ Щипъ и сръбска войска.

Боятъ при Кресна. Третата бригада, подъ началството на ген. Георгиевъ, има голѣми сражения съ сръбскитѣ турски войски при Кресна. Сраженията при Кресна се завършиха на 14 октомврий съ завземането и на послѣднитѣ позиции на Кресненския проходъ.

Боятъ при Кресна излѣзе напълно успѣшенъ за нашитѣ войски турцитѣ бѣха прогонени къмъ Мелникъ.

Три дена изгубени. Слѣдъ поражението на турцитѣ при Кочани, войскитѣ се върнаха къмъ Царево село, за да влѣзатъ въ контактъ съ другитѣ части.

На 18 октомврий се получи донесение, което постави въ тревога всички. Донесоха, че силни турски колони отъ Радовишъ отивали къмъ Кочани, за да нападнатъ града и отново да завзематъ кочанскитѣ позиции. И веднага за тамъ изпратиха 13 и 15 пѣхотни полкове и седми артилерийски полкъ.

И всичката тази войска, която се оплѣти къмъ Кочани, не срѣщна никакъвъ противникъ. А тѣзи три

дни, заедно съ други такива дни, иматъ грамадно значение за историята на дивизията, като зае мѣстата отъ Черната скала до Солунъ.

Изгорени българи въ Демиръ-Хисаръ. На 19 октомврий се узна, че турцитѣ, прѣди да отстъпятъ, затворили 200 души въ казармата, запалили зданието и всички арестовани изгорѣли. Турцитѣ вършиха жестокости и въ Струмската долина, дѣто тѣ вързваха българитѣ въ вериги и ги избиваха масово.

Турцитѣ и нашитѣ санитари. Голѣми звѣрства вършеха турцитѣ и съ нашитѣ санитари. Установено е по най-положителенъ начинъ, че турскитѣ войници въ врѣме на боя викали: „санитаръ, санитаръ“, и, когато нашитѣ санитари сж отивали да имъ помогнатъ, тѣ сж стрѣляли върху имъ и сж убили нѣкои отъ тѣхъ.

Третята задача на дивизията. На 20 октомврий рилската дивизия тръгна къмъ Солунъ. Първата бригада взе пѣтя отъ Кочани прѣзъ Плачковица за Струмица, Дойранъ, Кукушъ и Солунъ. Втората бригада замина прѣзъ Малешевско къмъ Петричъ, Хамзалий, Кукушъ и Солунъ. Третята бригада, която още отъ начало дѣйствуваше самостоятелно, мина прѣзъ Кресненския проходъ за къмъ Демиръ-Хисаръ. Прѣзъ всичкото врѣме валѣше дѣждъ и войскитѣ гадѣха почти непроходима калъ.

Влизането въ Струмица. На 23 октомврий единъ ескадронъ кавалерия тръгна къмъ Струмица. Врѣмето бѣше много хубаво. Струмица е разположена на едно възвишение въ политѣ на Бѣласица. Когато войската влѣзе въ града, многохиляденъ народъ българи и турци я посрѣщна най-радостно. Началниците на турския аскеръ сж искали да далагъ сражение при Струмица, а това би коствувало на града твърдѣ скъпо. Обаче българския и грѣцки владици, заедно съ първенцитѣ турци, сж успѣли да ги убѣдятъ, че е безумие да се подържа бой при самия градъ. На 24 октомврий сутринята въ конака почнаха турцитѣ да си носятъ сами орѣжието и го прѣдадоха на нашитѣ военни власти. Въ Струмица остана да квартирува 14 сръбски полкъ.

Отъ Струмица до Воландово. На 24 октомврий войскитѣ тръгнаха къмъ Воландово и стигнаха тамъ слѣдъ 8 часа. По цѣлия пѣтъ се виждаха пацнали турски войници и башибозуци. Надвечеръ войскитѣ настигнали много групи турски сѣмейства бѣжанци. Стари, прѣгърбени каѣни едвамъ се влачѣли. И тази маса отъ бѣжанци въ панически страхъ бѣгаше, безъ да знае накѣдъ и защо. Бѣдни сѣмейства, натоварили по едно муле, слѣдъ което кретатъ кучета. — и съ това си богатство тѣ бѣгатъ, безъ да знаятъ кѣдъ огиватъ. Нашитѣ офицери постоянно ги увѣщавали да се върнатъ по домоветѣ си и да бждатъ спокойни.

Отъ Воландово за Дойранъ. На 25 октомврий войскитѣ тръгнаха отъ Воландово за Дойранъ. Валѣше непрѣстанно изобилень дѣждъ. Войницитѣ, които бѣха спали прѣзъ нощта на бивакъ въ калѣта, сега до единъ бѣха измокрени до кожа. Само хубавото шосе улесняваше донѣидѣ пѣтуването на войницитѣ. Въ 2 часа слѣдъ обѣдъ, тѣ влѣзоха въ града. Камбанитѣ биеха съ всички сила и възвѣстиха тѣхното пристигане. Дойранци бѣха пияни отъ радостъ. Прѣди войната, въ Дойранъ сж били арестувани 240 българи. Отъ тѣхъ 9 сж били убити на 6 км. отъ Дойранъ, когато ги карали за Солунъ. Тѣзи убийства сж станали на 9 октоврий, а на 22 октоврий, при заминаването на дойранския каймакаминъ, били убити още 4 души. Прѣзъ нощта войскитѣ се бѣха отеглили отъ Дойранъ. Проливень дѣждъ се лѣеше и буйни потоци се бѣха обрузуваха по баирищата. Войницитѣ бѣха съвършено измокрени и тѣ вече не избираха мѣсто за вървене, а газѣха направо съ ботушитѣ си калѣта, дѣждовнитѣ локви и деретата.

Отъ Дойранъ за Кукушъ. По пѣтя за Кукушъ войската се спрѣ въ единъ чифликъ да си почине. Далечъ още нея я посрѣщна единъ младъ кукушчаничъ. По-нататкъ, цѣлъ рой дѣца излѣзоха съ флагчета въ рѣцѣ. Цѣлия Кукушъ бѣше окиченъ съ български знамена. Населението я посрѣщна съ цвѣтя и зеленина.

Отъ Кукушъ за Солунъ. На 27 октомврий до

5 часа слѣдъ обѣдъ първата бригада можа да прѣмине прѣзъ Кукушъ и, покрай турскитѣ казарми, улови пята прѣзъ нивитѣ за селото Балджа. Прѣдъ нощта срѣщу 28 октомври валѣ силенъ дъждъ. Войската ношува срѣдъ калѣта въ разоранитѣ ниви. По браздитѣ течаха потоци дъждовна вода. Войницитѣ бѣха цѣли потънали въ вода. Сутринта на 28 октомврий тѣ тръгнаха и газиха боси по калѣта, а други направъ съ ботуши прѣминаваха рѣката. Войницитѣ потъваха въ калѣта, която се залѣпваше по ботушитѣ имъ. Въ село Балджа бѣше стигналъ вече 26 полкъ. Отъ тамъ се вече виждаше Бѣло море. Виждаше се Солунъ. Турскитѣ казарми се бѣлѣяха, а въ солунския заливъ се видѣха военнитѣ параходи. Дъждътъ бѣше вече поспрѣлъ. Чуваха се чести пушечни гърмежи откъмъ Солунъ. Послѣ обясняваха, че самото население отъ радостъ стрѣляло съ револвери и пушки.

Войската се спусна вече въ солунската рѣтина и тръгна къмъ шосето. Една дружина отъ 49 полкъ бѣше при турскитѣ казарми, до самия Солунъ.

А въ село Айватово се намираха щаба на дивизията и князетѣ Борисъ и Кирилъ съ свитата си. Третята бригада има бой съ една частъ отъ солунския гарнизонъ при село Айватово. Въ сѣщото врѣме Хасанъ-Таксимъ паша е водилъ прѣговори съ гърцитѣ за прѣдаването на Солунъ.

На 28 октомврий вечерта двѣ дружини отъ 26 полкъ бѣха влѣзли въ Солунъ и бѣха разквартирувани въ българската кукушка махала.

На 27 октомврий влѣзе въ Солунъ единъ ескадронъ кавалерия.

Сутринта на 29 октомврий щаба на дивизията тръгна отъ с. Айватово за Солунъ. Войската, съ развѣти знамена, влѣзе въ Солунъ. Солунскитѣ българи привѣтствуваха князетѣ съ привѣтствена рѣчь и акламираха войскитѣ.

Музиката свирѣше „Шуми Марица“, а руския воененъ параходъ „Олегъ“, ги поздравя съ 21 топовни гърмежи.

II.

Рапорта на генералъ Тодоровъ по прѣвземането на Солунъ.

Върху прѣвземането на Солунъ, командири на 7 рилска дивизия, генералъ Тодоровъ, прѣдстави слѣдния интересенъ рапортъ.

„Чуждата преса публикува върху завземането на Солунъ кореспонденции, въ които се казва, че гърцитѣ първи сж влѣзли въ този градъ. За да възстановя истината, азъ намирамъ за необходимо да изложя слѣднитѣ данни:

На 26 октомврий 4 часа сутринята азъ се намирахъ, застаналъ на чело на своята армия, между селата Ювезна и Айватово. Прѣзъ врѣмето, когато азъ правѣхъ разузнаване, за да си дамъ смѣтка за неприятелското разположение, една турска батарея откри огънь срѣщу нашата вавалерия, която въ отговоръ нападна турската батарея. Въ този именно моментъ, командири на грѣцката кавалерийска бригада ми съобщиха, че гърцитѣ ще атакуватъ на другия денъ и ние опрѣдѣлихме часа, когато и азъ трѣбваше да атакуваме. Грѣцкиятъ командиръ ми обѣща да съобщи веднага моето рѣшение на грѣцкия прѣстолонаслѣдникъ, главнокомандующъ на грѣцката армия.

На другия денъ рано сутринята моята армия трѣгна къмъ неприятелскитѣ позиции по височинитѣ, които господствуватъ надъ Айватово и Лакна, като се готвѣше да атакува турцитѣ. Неприятелътъ откри срѣщу нашата пѣхота единъ голѣмъ артилерийски огънь, придруженъ отъ огъня на турската пѣхота. Нашигѣ топове накараха неприятеля да млѣкне и нашигѣ пѣхотинци насилиха турската пѣхота и я нака-

раха да отстъпили отъ своитѣ позиции. Азъ почнахъ да прѣслѣдвамъ турцитѣ, които отстъдиха и азъ приближихъ къмъ Солунъ. Въ този моментъ грѣцкия прѣстолонаслѣдникъ ми събщи, че турцитѣ сж се прѣдали нему. Тѣй като азъ не бѣхъ подписалъ нѣкакво съгласие съ турцитѣ по отношение тѣхната капитулация и понеже условията, при които тѣ се прѣдалоха ми бѣха неизвѣстни, азъ взехъ актъ отъ съобщението, което ми изпрати диадоха, нашия съюзникъ, и изпратихъ моята армия на 3 километра прѣдъ Солунъ. Въ сжщото врѣме гърцитѣ се намираха на 17 км. отъ Солунъ при рѣката Вардаръ и въ тила на моитѣ войски.

Обаче, единъ отъ моитѣ ескадрони влѣзе въ Солунъ. Отъ позицията, дѣто се намирахъ, азъ можяхъ да видя, какъ турцитѣ влизаха въ Солунъ съ оржжията си и багажа си. Азъ видѣхъ тѣй сжщо, че бѣха изпратени тренове отъ Солунъ къмъ Вардаръ, за да докаратъ два баталиона грѣцка пѣхота. Отъ позицитѣ, които бѣха завзели, гърцитѣ не биха могли да пристигнатъ въ Солунъ за единъ день, тѣй като тѣ трѣбваше да прѣминатъ единъ импровизиранъ мостъ на Вардара и да вървятъ по единъ пѣгъ, който бѣше съвсѣмър азваленъ отъ непрѣстаннитѣ дѣждове.

Само моитѣ войски се биха съ турцитѣ прѣдъ Солунъ, а въ сжщото врѣме на 17 км. отъ този градъ, гърцитѣ прѣговаряха едни унизителни условия съ неприятеля. Този послѣдния, форсиранъ отъ нашитѣ войски, но подържанъ отъ благоприятнитѣ условия, които гърцитѣ му поставиха за прѣдаването на града, се прѣдаде на тѣхъ, нашитѣ съюзници. Условията на капитулацията ви сж познати.

Ето какъ една часть отъ българската армия влѣзе въ Солунъ на 28 октомврий, въ сжщото врѣме, когато влѣзоха и гърцитѣ. Прѣстолонаслѣдникътъ принцъ Борисъ, придруженъ отъ князь Кирилъ, генералъ Р. Петровъ, Д. Станчевъ и тѣхната свита, начело на два баталиона и единъ ескадронъ кавалерия, влѣае тържествено, подъ звучитѣ на музиката въ Солунъ и бѣ приетъ съ ентузиазмъ отъ населението. Отъ уважение къмъ диадоха, който е по-старъ отъ него, князь Борисъ влѣзе единъ день по-късно въ Солунъ отъ грѣцкия прѣстолонаслѣдникъ.

Такава е истината касателно, завземането на Солунъ. Ние влѣзохме тамъ чрѣзъ своето оржие. А гърцитѣ влѣзоха безъ пушка да грѣмне, като изподзуваха резултатитѣ на сраженията, които ние водихме. Азъ ви моля да се разпоредите да се опровергаватъ съобщенията, които тѣ (гърцитѣ) бѣха изпратили до вѣстниците."

* * *

Този рапортъ на генералъ Тодоровъ се посрѣщна съ особена радостъ, тъй като касателно прѣдаването на Солунъ циркулираха всевъзможни версии, отъ грѣцки източникъ, които цѣляха да изкаратъ, че грѣцкитѣ войски сж влѣзли първи въ Солунъ и че тѣмъ принадлежи заслугата за падащето на този градъ. Оба-че рапорта на генералъ Тодоровъ бламира изведнажъ грѣцкитѣ самохвалства.

III

Какъ се посрѣщна прѣдаването на Солунъ въ Атина.

День слѣдъ битката при Яница (Енидже-Вардаръ) взеха да се носятъ слухове за прѣвземането на Солунъ отъ грѣцката армия. Отъ тогава този слухъ всѣкидневно се опровергаваше.

Настроението почна да става нервно. Отъ Яница до Солунъ има 55 км. Споредъ свѣдѣнията, съобщени отъ самото военно министерство, турцитѣ, разбити на 19 и 20 октомврий при Яница, отстѣпиха по долината на р. Вардаръ, като поврѣдили малко два моста на тази рѣка. По такъвъ начинъ твърдѣ естествено бѣше да се очаква, че грѣцката армия ще стигне въ Солунъ на 23 и 24 октомврий. Но подобни извѣстия нѣмаше.

Между това, лѣвото крило на гърцитѣ, което стигна до Баница, бѣше отблъснато отъ турцитѣ и принудено да отстъпи къмъ Козани, т. е. 70 км. на югъ. Казватъ, че при туй си отстъпление гърцитѣ изгубили 10 топа. Извѣстието за този частиченъ неуспѣхъ на гръцката армия бѣше срѣсно отъ цензурата и до сега още не е напълно разгласено. Все пакъ всички узнаха за това и въ свръзка съ пълната липса на свѣдѣния за положението на работитѣ при Солунъ, общото безпокойство, разбира се, се значително усили. Почнаха да говорятъ, че прѣстолонаслѣдникътъ (диадоха) отишелъ на помощъ на разбития лѣвъ флангъ и че тамъ билъ прѣнесенъ цѣлия щабъ на главнокомандующия. Отъ това вече почнаха да правятъ изводи, че прѣдъ видъ на застрашителното положение, заето отъ турцитѣ срѣщу лѣвия флангъ на гръцката армия, операциитѣ противъ Солунъ сж врѣменно срѣсни.

При такова настроение, ние дочакахме вчерашния день, празника на св. Димитръ Солунски (27 октомврий), когото гърцитѣ смѣтатъ за свой покровитель. За това гърцитѣ особено очакваха, че именно въ тоя день тѣхната армия ще завладѣе Солунъ. Обаче тревожнитѣ слухове, за които споменахъ, бѣха отслабили надеждата, че желаното събитие ще стане въ деня на този светець.

Сутринта бѣше мъглява, синьо-черни облаци бѣха нависнали по хоризонта и клончетата на мимозитѣ жалко трѣперѣха подъ бѣсния поривъ на вѣтра. Далечъ въ планинитѣ се свѣткаше и единъ глухъ тътнежъ се чуваше.

Къмъ 4 часа слѣдъ обѣдъ почна да вали проливенъ дъждъ. Цѣли потоци се понесоха по улицитѣ. Градътъ, който и по-рано бѣше тихъ, сѣкашъ съвсѣмъ умрѣ. Къмъ 5 часа дъждътъ почна да прѣстава, но въздуха бѣше тежкъ и наситенъ съ електричество. Азъ си стояхъ съ вѣстникъ въ гостилницата на хотела, когато изведнахъ чухъ нѣкакви възклицания и крѣсьщи.

Всички изкочиха навънъ, за да видятъ, какво се е случило.

Въ този моментъ ние чухме, че всички черковни

Такава е истината касателно завземането на Солунъ. Ние влѣзохме тамъ чрѣзъ своето орѣжие. А гърцитѣ влѣзоха безъ пушка да грѣмне, като изпозуваха резултатитѣ на сраженията, които ние водихме.

Азъ ви моля да се разпоредите да се опровергаватъ съобщенията, които тѣ (гърцитѣ) бѣха изпратили до вѣстницитѣ.“

* * *

Този рапортъ на генералъ Тодоровъ се посрѣщна съ особена радостъ, тъй като касателно прѣдаването на Солунъ циркулираха всевъзможни версии, отъ грѣцки източникъ, които цѣляха да изкаратъ, че гърцкитѣ войски сж влѣзли първи въ Солунъ и че тѣмъ принадлежи заслугата за падането на този градъ. Обаче рапорта на генералъ Тодоровъ бламира изведнажъ грѣцкитѣ самохвалства.

III

Какъ се посрѣщна прѣдаването на Солунъ въ Атина.

День слѣдъ битката при Яница (Енидже-Вардаръ) взеха да се носятъ слухове за прѣземаването на Солунъ отъ грѣцката армия. Отъ тогава този слухъ всѣкидневно се опровергаваше.

Настроението почна да става нервно. Отъ Яница до Солунъ има 55 км. Споредъ свѣдѣнията, съобщени отъ самото военно министерство, турцитѣ, разбити на 19 и 20 октомврий при Яница, отстъпили по долината на р. Вардаръ, като поврѣдили малко два моста на тази рѣка. По такъвъ начинъ твърдѣ естествено бѣше да се очаква, че грѣцката армия ще стигне въ Солунъ на 23 и 24 октомврий. Но подобни извѣстия нѣмаше.

Между това, лѣвото крило на гърцитѣ, което стигна до Баница, бѣше отблъснато отъ турцитѣ и принудено да отстъпи къмъ Козани, т. е. 70 км. на югъ. Казватъ, че при туй си отстъпление гърцитѣ изгубили 10 топа. Извѣстието за този частиченъ неуспѣхъ на гръцката армия бѣше срѣдно отъ цензурата и до сега още не е напълно разгласено. Все пакъ всички узнаха за това и въ свръзка съ пълната липса на свѣдѣния за положението на работитѣ при Солунъ, общото безпокойство, разбира се, се значително усили. Почнаха да говорятъ, че прѣстолонаслѣдникътъ (диадоха) отишелъ на помощъ на разбития лѣвъ флангъ и че тамъ билъ прѣнесенъ цѣлия щабъ на главнокомандующия. Отъ това вече почнаха да правятъ изводи, че прѣдъ видъ на застрашителното положение, заето отъ турцитѣ срѣщу лѣвия флангъ на гръцката армия, операциитѣ противъ Солунъ сж врѣменно срѣдни.

При таково настроение, ние дочакахме вчерашния день, празника на св. Димитръ Солунски (27 октомврий), когото гърцитѣ смѣтатъ за свой покровителъ. За това гърцитѣ особено очакваха, че именно въ тоя день тѣхната армия ще завладѣе Солунъ. Обаче тревожнитѣ слухове, за които споменахъ, бѣха отслабили надеждата, че желаното събитие ще стане въ деня на този светець.

Сутринта бѣше мъглява, синьо-черни облаци бѣха нависнали по хоризонта и клончетата на мимозитѣ жалко трѣперѣха подъ бѣсния поривъ на вѣтра. Далечъ въ планинитѣ се свѣткаше и единъ глухъ тътнежъ се чуваше.

Къмъ 4 часа слѣдъ обѣдъ почна да вали проливенъ дъждъ. Цѣли потоци се понесоха по улицитѣ. Градътъ, който и по-рано бѣше тихъ, сѣкашъ съвсѣмъ умрѣ. Къмъ 5 часа дъждътъ почна да прѣстава, но въздуха бѣше тежкъ и наситенъ съ електричество. Азъ си стояхъ съ вѣстникъ въ гостилницата на хотела, когато изведнахъ чухъ нѣкакви възклициания и крѣсьщи.

Всички изкочиха навънъ, за да видятъ, какво се е случило.

Въ този моментъ ние чухме, че всички черковни

камбани забиха радостно, като на великденъ. Всички изведнажъ разбраха, че тъй страстно очакваното събитие е станало: „Солунъ е взетъ!“

Само слѣдъ нѣколко минути Атина вече не можеше да се познае. По улицитѣ почна да се движи една голѣма тълпа народъ. Движението на трамваитѣ и екипажитѣ се спрѣ. Кжщитѣ бѣха окичени съ национални флагове. Градътъ бѣше илюминиранъ. Образуваха се цѣли процесии, които носѣха флагове и пѣяха националния химнъ. Всичкитѣ балкони и прозорци бѣха прѣпълнени съ хора, които махаха съ флагове и кърпи. Пѣенето на химна бѣше придружено съ аплодисменти, съ стрѣлба отъ пушки и револвери. Стрѣляха съ боеви патрони въ въздуха и кой знае какъ никой не бѣше раненъ. Впрочемъ, може би, нѣкой да е билъ раненъ, но никой не забѣлжи това. Такъвъ стихийенъ възторгъ на тълпата, азъ никога не съмъ виждалъ. Ясно бѣше, че се е осществило едно завѣтно желание на народа.

До късно прѣвъ нощта, народното ликуване не утихна, илюминацията ставаше все повече блѣскава, а пкъ стрѣлбата продължи до разсъване.

Въ сжщото това врѣме висшитѣ власти въ Атина прѣживяваха твърдѣ тревожни моменти.

Извѣстието за прѣвземането на Солунъ не бѣше официално. Указа се, че телеграфистътъ на станцията Гида (на желѣзния пжть Верия-Солунъ), дѣто тогава се намираше краля, чулъ, че кралятъ получилъ извѣстие отъ диадоха за палането на Солунъ. Въ сжщото врѣме кралятъ заминалъ къмъ изтокъ, т. е. — къмъ Солунъ. Тази новина телеграфистътъ я съобщилъ на единъ свой приятель, телеграфенъ чиновникъ въ Лариса, а послѣдния побързалъ да съобщи извѣстието въ Агинската телеграфна станция.

Въ първия моментъ не се заинтересуваха за произхода на телеграмата, а се замислиха едва тогава, когато тя бѣше разгласена за всеобщо знание.

Въ 8 часа вечерята азъ подадохъ своята телеграма за „Ново Время“ на цензурата въ министерството на външнитѣ работи. Чиовникътъ нѣколко пжти прочете моята телеграма и слѣдъ това смутено ми каза:

— Не бихте ли могли да кажете не въ такава категорическа форма, че Солунъ е паднатъ.

— Защо?

Тогава азъ научихъ историята за телеграфиститѣ.

Между това, извѣстие отъ главнокомандующия още нѣмаше. Най-сетнѣ, въ 1 часа срѣдъ нощъ, министръ-прѣдседателя Венизелосъ рѣши самъ да се опита да получи свѣдѣния. Отъ станцията Гида, той научи, че тамъ още се намира генералъ Палисъ, комендантъ на кралската главна квартира.

Извѣстията, получени отъ Палиса, не бѣха твърдѣ угѣшителни. Венизелосъ узна, че краля получилъ отъ диадоха писмо, въ което той съобщава, че води прѣговори за прѣдаването на Солунъ и че е далъ отсрочка единъ день на коменданта на града. Сугриньта, тѣ чули 20 топовни гърмежи. Тѣй като по-нататкъ не се чували никакви изстрѣли, прѣдположили, че Солунъ се е прѣдалъ. Поради това, кралятъ заминалъ съ трена до р. Вардаръ (желѣзо-пѣтния мостъ надъ рѣката не билъ още поправенъ), Палисъ съобщилъ, че нѣма никакви други свѣдѣния ни отъ краля, ни отъ диадоха и че той не знае какво става задъ Вардаръ.

Въ два часа прѣзъ нощъта се събира министерския съвѣтъ, прѣдъ който Венизелосъ съобщава горнитѣ свѣдѣния.

Министерския съвѣтъ все пакъ назначи генералъ-губернаторъ въ Солунъ, но настроението бѣше тревожно.

Най-послѣ, на другия день въ 2 часа слѣдъ обѣдъ, бѣше получена телеграма отъ диадоха, че Солунъ се е прѣдалъ.

Телеграмата на диадоха до Венизелоса:

„Прѣзъ цѣлия день вчера и снощи (прѣзъ нощъта) армията прѣмина моста Аксиосъ. Снощи генералнитѣ консули на Германия, Англия, Франция и Австрия, заедно съ плацъ-коменданта на Солунъ и прѣдставителя на Таксимъ паша, командиръ на турската войска, дойдоха при мене въ главната квартира при Топсинъ, за да ми прѣдложатъ условията за капитулиране на града и войската; тѣ поискаха, армията, ко-

ято ще се задължи да не влиза въ бой до края на войната, да си запази оржжията.

Азъ отказахъ, като поставихъ като условие sine qua non прѣдаването на оржжията, като се съгласихъ само, тѣ да бждатъ повърнати въ края на войната. Азъ имъ прѣдоставихъ срокъ до 6 часа сутриньта на 26 октомврий, въ който да ми дадатъ окончателень отговоръ.

И наистина, сутриньта въ 5 часа, платць-командира на Солунъ, придруженъ отъ единъ дипломатически агентъ, дойдоха да ми донесатъ контра-прѣдложенията, споредъ които трѣбваше турцитѣ да си прѣдадатъ оржжията, но тѣ искаха да се направи изключение за 5000 пушки, прѣдначинени за обучение на новобранцитѣ. Понеже не приехъ тѣзи условия, тѣ заминаха, като имъ дадохъ 2 часа срокъ, за да се свѣщаятъ съ командира на солунската войска.

Тѣй като срокътъ измина, брѣ тѣ да се върнатъ, азъ заповѣдахъ на нашитѣ войски да напрѣднатъ въ 9 часа сутриньта. Когато ние приближихме до аванпостовеѣ на неприятеля, къмъ 4 $\frac{1}{2}$ часа слѣдъ обѣдъ, Таксимъ паша прати съ единъ офицеръ писмо, че той приема нашитѣ условия.

Азъ спрѣхъ войската и пратихъ двама офицери, за да редактиратъ протокола за прѣдаване на оржжията и за капитулирането на града, прѣдъ който нашитѣ войски вече бѣха стигнали.

Гърцитѣ взеха въ Солунъ въ плѣнъ 25,000 войници и офицери. На турскитѣ офицери се позволи да носятъ сабитѣ си, слѣдъ като тѣ дадоха честна дума, че не ще взематъ вече участие въ настоящата война.

Новината за прѣдаването на Солунъ се посрѣшна съ ентузиазъмъ не само въ Гърция, но и въ грѣцкитѣ колонии въ чужбина.

* * *

По-долу привеждаме и самия протоколъ за прѣдаването на гърцитѣ на гр. Солунъ, съставень между грѣцкия прѣстолонаслѣдникъ (диадоха) и главния комендантъ на турската армия въ Солунъ.

Протоколъ за прѣдаванетоъ на Солунъ.

Между н. височество главния комендантъ на гръцката армия и негово прѣвзходителство главния комендантъ на турската армия се уговори слѣдното:

Чл. 1. Оржжието на отоманскитѣ войници ще бжде прибрано и пазено въ склада подъ отговорността на гръцката армия. По тоя случай ще бжде съставенъ протоколъ.

Чл. 2. Турскитѣ войници ще бждатъ настанени една часть въ Кара Бурунъ и друга часть въ артилерийската казарма; тѣ ще бждатъ хранени отъ солунскитѣ власти.

Чл. 3. Града Солунъ се прѣдава на гръцката армия до сключването на мира.

Чл. 4. Всички висши чиновници, военни и офицери, ще бждатъ оторизирани да запазятъ своитѣ сабли и ще бждатъ свободни въ Солунъ. Послѣднитѣ ще дадатъ своята честна дума да не употрѣбаватъ своето оржие противъ гръцката армия и нейнитѣ съюзници, докато трае войната.

Чл. 5. Всички висши граждански чиновници и служащитѣ въ вилаята ще бждатъ свободни.

Чл. 6. Стражаритѣ и полицейски агенти ще запазятъ своитѣ оржжия.

Чл. 7. Кара-Бурунъ ще служи, като помѣщение на обезоруженитѣ турски войници. Топовѣтъ и военнитѣ материали отъ Кара-Бурунъ ще бждатъ извадени отъ употрѣбление отъ турската армия и ще се прѣдадатъ на гръцката армия.

Чл. 8. Съдържанието на чл. 1 ще бъде изпълнено въ разстояние на два дена, начиная отъ сѣбота (27 октомврий 1912 год.)

Тоя срокъ може да се продължи съ съгласието на гръцката армия.

Чл. 9. Това положение ще се запази до сключването на мира.

Чл. 10. Жандармитъ и турскитъ полицаи ще изпълняватъ своитъ длъжности до второ рѣшение.

Солунъ, 26 октомврий 1912 г.

Делегатъ на Н. Ц. В. прѣстолонаслѣдника:

Донсмани Иванъ Метаксось.

Глав. комендантъ на турската армия:

Хасанъ Таксимъ паша.

Допълнителенъ протоколъ.

Чл. 1. Два баталиона отъ гръцката армия ще влѣзатъ днесъ подиръ обѣдъ въ града и ще бждатъ настанени въ пѣхотната казарма.

Чл. 2. Храната на турскитъ войници, конетъ, животнитъ, които сж въ употрѣбление, ще бждатъ издържани съ срѣдства на общината, по нареждането на мѣстната гръцка власть. Необходимия фондъ за тая цѣль ще бжде даденъ отъ гръцкото правителство. Доставкаето на храна ще почне слѣдъ едно формално поискване.

Чл. 3. 3000 турски солдати ще останатъ въоръжени, за да могатъ да обезоръжатъ другитъ солдати. Когато се свърши обезоръжаването, тѣ сами ще прѣладатъ оръжието си. Обезоръжаването ще става въ присѣствие на двама делегати отъ гръцката армия.

Чл. 4. Главниятъ комендантъ на гръцката армия ще издаде точна заповѣдъ, въ която въ всички села, дѣто обезоръженитъ иматъ свои имения, да не бждатъ нападнати отъ нѣкои банди и да бждатъ респектирани отъ съюзнитъ войски.

Чл. 5. Ще бжде издадена точна заповѣдъ за спазването на традицитъ, обичаитъ и религията на населението; религиознитъ сѣдилища ще продължаватъ своето функциониране.

Чл. 6. Митническата власт (турска) ще може да вземе решение да функционира подъ контрола на гръцкитѣ власти, сжщо и Dette publique и тютюневата режия.

Делегатъ на Н. Ц. В. гръцкия прѣстолнаслѣдникъ: Донсмани Метаксосъ.

Направено въ Солунъ на 27 октомврий 1912 г.

У.

Въ прѣдвечерието на прѣдаването на Солунъ.

Кореспондентътъ на „Berliner Tageblatt“ можалъ да се домъкне до Солунъ 3—4 дни прѣди прѣдаването на този градъ. На единъ катеръ, заедно съ сътрудника на миланския вѣстникъ „Secolo“, като се проврѣлъ между пуснатитѣ мини, той извршилъ това рисковано пристигане и на 24 октомврий изпратилъ по нѣкакъвъ си начинъ описание на положението въ града. Солунъ бълъ сървѣшено изолиранъ. Населението — крайно обезпокоено. Параходнитѣ и телеграфни съобщения били сѣвсѣмъ прѣкъснати. Войницитѣ и бѣгълцитѣ, намиращи се въ най-плачевно сѣстояние, скитатъ по улицитѣ. Турската армия прѣдъ стѣнитѣ на града очаква противника си. Тя останала съ много малко офицери. Най-голѣмата частъ отъ тѣхъ били избѣгали.

Огромнитѣ тѣлпи отъ паднали въ отчаяния бѣгълци напомнятъ разказитѣ за отсѣпчението прѣди сто години на френската армия отъ Русия. Навсѣкждѣ се срѣщатъ трупове на хора и коне. Вчера, пише той, умрѣха 50 души войници отъ студъ. Видѣтъ на града е ужасенъ. Отъ околноститѣ, заедно съ дезертиралитѣ солдади, въ Солунъ се е набѣкала тѣлпа отъ

50,000 души: между тѣхъ мъже, жени и дѣца. Въ прѣпълния градъ има страхъ отъ клане. Солдагитѣ по улицитѣ буквално умиратъ отъ гладъ. А въ кафенетата се срѣщатъ много дезертирали офицери. Общото впечатление — може да се резумира съ думитѣ: Това, което става въ Солунъ, е пълния разгромъ на Турция.

VI.

Солунъ се прѣдалъ, но турския министъръ не вѣрва.

Има и въ тази драма на една империя, която загива, както въ всички човѣшки драми, страници, пълни съ една дълбока комичностъ.

Общинскиятъ съвѣтъ на Сулунъ именно е, който рѣши—градътъ да капитулира, защото, казва френския кореспондентъ Стефанъ Лозанъ, ние живѣемъ въ врѣмена на бъркотия, когато именно гражданскитѣ власти прѣдаватъ градоветѣ, а военитѣ пъкъ ги администратиратъ. И тѣй, когато общинскиятъ солунски съвѣтъ забѣлвзвалъ, че турскитѣ войски се връщатъ назадъ, рѣши, че съпротивата е безполезна. И той [редактира единъ проектъ на капитулиране състоящъ се отъ 2 члена:

Чл. 1. Гражданскитѣ власти не ще бждатъ суспендирани.

Чл. 2. 2,000 войници отъ жандармерията интернационална, необходими за подържане на реда, не ще сесмѣтатъ за плѣнници.

Петѣхъ консули на петѣ велики сили получиха извънредна покана да отидатъ и сами да занесатъ проекта на диадоха.

Единъ голъмъ контрастъ. Населението на Солунъ са натрупа на вратитѣ на града, за да гледа,

какъ побѣденитѣ турски войски дефилираха прѣдъ тѣхъ безъ оружие, а слѣдъ тѣхъ — побѣдоноснитѣ войски. И наистина, контрастътъ бѣше голѣмъ: онѣзи, които се прѣладаха, имаха войнственъ изгледъ, бодъръ видъ и безукоризно облѣкло, а ония, които идѣха побѣдители, бѣха изморени, изпити отъ боевия походъ.

Полковникъ Фулонъ, единъ френски офицеръ, който командуваше солунската жандармерия, изпрати съобщение по безжичния телеграфъ до своя началникъ въ Цариградъ за това, което бѣ станало въ Солунъ, касателно 2.000 жандарми, които не бѣха плѣнници.

Поради различни прѣчки, рапортътъ на полковникъ Фулонъ стигна въ Цариградъ чакъ подиръ 4 дни, на 30 октомврий. И тѣй, като получи рапорта, генералъ Бомонъ облече униформата си и отиде при военния министъръ и поиска отъ него позволение, да се прѣнесатъ въ Цариградъ 2,000-тѣ жандарми, за да помогнатъ подържането реда въ столицата.

Тамъ стана слѣдната сцена.

— Какъ, каза министърътъ, ами че тѣзи хора могатъ да бждатъ използвани за защита на града.

— Уви, не, ваше прѣвъзходителство, защото Солунъ се е прѣдалъ.

— Солунъ не е прѣдаденъ, тѣй като азъ не съмъ получилъ извѣстие.

И станала необходима едночасова дискусия, за да се убѣди турския воененъ министъръ, че Солунъ се намира въ ржцѣтъ на гърцитѣ още прѣди 4 дни. Най-послѣ министърътъ повѣрва, но голѣма частъ отъ официалния съвѣтъ още не знаеше прѣдаването на Солунъ и цензурата безжалостно зачерква и сега още всѣка телеграма, която говори за него.

— Не ни го казватъ, заявяватъ чиновницитѣ, защото това не е вѣрно.

III.

гр. Солунъ.

Солунъ се намира на западъ отъ Цариградъ и е центъръ на цѣлата Македония, като градъ и като търговско пристанище.

Градътъ е много старъ. Има нѣколко версии върху това, отдѣ си е добилъ името града Солунъ. Едни казватъ, че Филипъ II (360 г. прѣди Христа), синъ на Аминтаса, е далъ името на Солунъ, отъ битката, която той е ималъ съ тесалийцитѣ. Друга пъкъ твърдятъ, че Касандъръ, който се е наричалъ царъ на Македония, отъ 311 до 299 г. прѣди Христа, е нарекалъ града по името на жена си, Тесалоника, дъщеря на Александъръ Велики.

Въ Солунъ апостолъ Павелъ е ходилъ да проповѣдва. Той е отправилъ къмъ солунцитѣ двѣ дълги послания.

Султанъ Мурадъ е обсаждалъ много пжти Солунъ. И всѣки пжтъ е бивалъ отблъснатъ съ голѣми загуби. Най-послѣ въ 1421 г. Мурадъ II прѣвзѣ града. Отъ тогава вече и Тесалоникъ се обърна въ Солунъ и остана подъ господството на турцитѣ.

Солунъ има, гледанъ отъ къмъ морето, чудесенъ изгледъ. Той е построенъ амфитеатрално. На 3—4 клм. отъ града рѣката Вардаръ се влива въ морето.

До 1869 г. Солунъ бѣше заобиколенъ съ стѣни-издигнати отъ византийцитѣ. Къмъ 1880 г. се построиха сегашния кей и една паралелна нему улица.

Стѣнитѣ имаха врати, нѣкои отъ които и до сега сж запазени; такава е портата Ени-капу

Нѣкога въ Солунъ е имало забѣлжителни стари паметници. Но сега тѣ сж почти униожени. Все пакъ въ Солунъ сж запазени нѣколко несравняеми

византийски черкви, които понастоящемъ сж джамии. Най-забѣлѣжителни между тѣхъ сж: черката Св. Георги (джамиа Хортаежи-Султанъ). Тази черква е най-старата въ Солунъ. Нѣкои казватъ, че тази черква е строена още прѣди християнството и е останала отъ древнитѣ врѣмена. Друга черква е „Св. София.“ Тя е едно чудо на религиозната археология. Отъ художествено гледище тя стои даже по-горѣ отъ черквата „Св София“ въ Цариградъ. Тази черква е строена въ VII в. и се запазила почти непромѣнена. Други паметникъ е базиликата „Св. Димитъръ“, почната въ IV в. Едно силно земетресение я съборила въ VII вѣкъ. Тя била на ново строена отъ царь Льва прѣвъ 717 до 741 г.

Въ Солунъ има още и други стари черкви, интересни отъ археологическо гледище. Една отъ тѣхъ Саатли джамиа. Въ 1876 г. на 6 май въ тази джамиа сж били убити двама консулски агенти отъ една фанатизирана тѣла.

Нека споменемъ покрай другитѣ архитектурни паметници само триумфалната арка и бѣлата кула. Триумфалната арка е строена отъ 297 до 311 год. Входа на тая арка е около 10 метра. Бѣлата кула пѣкъ датира отъ венецианското господство въ Солунъ. Тя е построена въ 1423 год. Турцитѣ въ начало сж обърнали тая кула въ казарма. А отъ XVIII в. насамъ тя се обърна въ тъмница. Отъ тогава тя се нарича Канлж-куле (кървава кула).

Обаче съврѣмени паметници въ Солунъ не съществувагъ.

Солунъ е единъ интернационаленъ градъ. Той има около 120,000 жители, отъ които половината сж евреи, послѣ идатъ турци, българи, гърци и други. Евреитѣ сж дошли въ Солунъ въ 1492 г. изгонени отъ испанцитѣ.

Чакъ въ послѣднитѣ врѣмена градътъ почналъ да се прѣстроява: прокарвани сж нови улици, широки и доста чисти. Града има канализация, водопроводъ, а отъ 1908 г. и електричество. Но като всички турски градове, повечето улици на Солунъ сж криви и тѣсни, а кѣшитѣ малки и мръсни.

Въ срѣдата на първия вѣкъ въ Солунъ е живѣлъ Цицеронъ. Въ врѣмето на Теодосия въ IV вѣкъ Солунъ възстаналъ и по заповѣдъ на императора 7,000 солунци били избити за отмъщение, задѣто сж възстанали. Отъ VI до VIII вѣкъ Солунъ е билъ нападанъ отъ славянскитѣ племена. Въ VIII в. него го разграбили сарацинитѣ. Въ 1185 г. го прѣвзели норманитѣ. Сетнѣ пакъ принадлежалъ на Византия и въ 1230 г. българитѣ врѣменно го завладѣли.

Несъмнѣно е, че Солунъ има блѣсково бждеще. Той е голѣмо пристанище, прѣзъ което се внасятъ и изнасятъ стоки за стотици милиони. Той ще стане центъръ на търговията и индустрията на цѣла Македония и ще се прѣстрои въ близко врѣме въ единъ хубавъ модеренъ, европейски градъ.

VIII.

Чий трѣбва да бжде Солунъ?

Солунъ е градъ съ голѣмо търговско и географическо значение.

Солунъ е столица на цѣла Македония. А Македония е населена съ българи. Не ще съмнѣние, въ Македония има и други народности, но българитѣ сж въ нея прѣобладащето мнозинство.

Солунъ е родния градъ на двамата братя Кирилъ и Методий, които сами бѣха българи и значението, както и заслугитѣ на които за България е много голѣмо.

Както е познато на всѣки българинъ, именно тия двама братя Кирилъ и Методий съставиха азбуката, българската азбука, съ която понастоящемъ пишатъ не само българитѣ, но и руситѣ, както и сърбитѣ.

Вънъ отъ туй, Кирилъ и Методий иматъ голѣма заслуга и въ покръстването на българитѣ. Както е извѣстно, тѣзи двама братя живѣха въ врѣмето на

царь Бориса (IX вѣкъ), който се зае да покръсти българитѣ. Въ тази работа на царь Бориса нему му помогнаха, прѣди всичко и най-много, Кирилъ и Методий. Тѣзи братя бѣха учени хора на врѣмето си. Тѣ владѣяха отлично грѣцския езикъ. А евангелието и другитѣ свещени книги до тогава не бѣха още прѣведени на нѣкой славянски езикъ. Не е могло и да бждатъ и прѣведени, тѣй като никой славянски народъ още не бѣ приелъ християнската вѣра.

Щомъ стана покръстването на българитѣ, веднага се яви голѣма нужда да бждатъ прѣведени и свещенитѣ книги на български езикъ, за да могатъ да бждатъ четени и разбрани отъ новопокръстенитѣ българи.

Съ тази именно работа бѣха натоварени братята Кирилъ и Методий, защото тѣ бѣха напълно подготвени въ всѣко отношение за една подобна работа. Кирилъ и Методий, и особено първия, прѣведоха свещенитѣ християнски книги отъ грѣцки на български. Ви тази имъ работа тѣ бѣха подпомогнати отъ своитѣ ученици.

По този начинъ, както е ясно, Кирилъ и Методий иматъ голѣми заслуги къмъ своето отечество. За българитѣ тѣзи двама братя сж двѣ крупни исторически личности.

Съ съчиняването на азбуката и прѣвеждането на свещенитѣ книги отъ грѣцки на български, Кирилъ и Методий поставиха краежгълния камѣкъ на по-нататъшния културенъ напрѣдѣкъ на своя народъ. Защото какъ може да се развива успѣшно единъ народъ, ако той нѣма книги! Тая нужда я запълниха Кирилъ и Методий и съ това тѣ си издигнаха въ сърцата на и еднитѣ поколѣния единъ величавъ нержкотворенъ паметникъ и спечелиха тѣхната голѣма вѣчна признателность.

А тия двама братя бѣха родомъ отъ града Солунъ, който днесъ е изтрѣгнатъ отъ ржцѣтѣ на азиатца.

Но днесъ за днесъ изглежда, че не се знае собствено кому този градъ ще принадлежи въ близкото бждаще.

Днесъ въ този градъ квартируватъ и гръцки и български войски. За сега, обаче, тамъ е установена гръцка военна властъ.

Когато гръците научиха, че Солунъ се прѣдалъ на тѣхната войска, голѣма бѣше радостъта имъ, както това се вижда отъ разказитѣ на очевидцитѣ, които разкази помѣстихме въ тази книжка.

Турцитѣ побързаха да прѣдадатъ гр. Солунъ на гръцитѣ, за да създадатъ по този начинъ единъ новъ въпросъ: кому той да принадлежи въ бъдаще. Този въпросъ е създаденъ.

Но Солунъ принадлежи географически и економически на Македония. Откъснатъ отъ Македония, Солунъ ще изгуби $\frac{9}{10}$ отъ своето сегашно значение и ще се обърне въ едно голѣмо село.

Солунъ е центъра на вноса и износа на цѣла Македония. Цифрата на този вносъ и износъ възлиза годишно на стотица милиони. Но, ако Солунъ се откъсне отъ района, комуто принадлежи, и се закърпи искусствено къмъ нѣкоя чужда нему областъ, напр. Гърция, то явно е за всички, че изведнажъ този градъ се снима отъ висотата на своето голѣмо значение. Защото какво може да направи само гр. Солунъ? Той не е една самозадоволяваща се единица, имаща значение сама по себе си. Ако този градъ е придобилъ съ течение на врѣмето това си голѣмо значение и развитие, което той има днесъ, това се дължи именно на обстоятелството, че той е билъ естествения изходъ, най-добрия портъ на една цѣла областъ, населена съ нѣколко милионно население. Откъснете този градъ отъ неговата почва, изтръгнете го отъ нея и го пришийте, като крѣпка, къмъ Гърция, веднага Солунъ прѣстава да бжде Солунъ. Той ще си остане тогава единъ провинцияленъ градъ, който отъ день на день ще запада, докато се забрави. И споменъ не ще остане тогава отъ неговата голѣма търговия. Той ще слѣзе до равнището на всѣки градъ, тикнатъ неестествено въ единъ кѣтъ, по-скоро притиснатъ до задушване отъ близкитѣ държавни и митнически граници.

Солунъ е нераздѣленъ отъ Македония. А Македония ще принадлежи на българитѣ, тъй като тази

область е населена съ българи. Ето защо и Солунъ принадлежайки на Македония, трѣбва да бжде български.

И наистина, само въ наши рѣцѣ Солунъ ще запази своето досегашно значение. И не само ще го запази, но този градъ ще се издигне още повече, тъй като той ще работи съ и за България, чието економическо и политическо бждеще, даже споредъ прѣсвижданията на нейнитѣ неприятели, е блѣскаво и гордо. Все пакъ България прѣспокойно би могла да прогресира, най-послѣ, и безъ Солунъ, но Солунъ — никога безъ България. Тази истина би трѣбвало да джде разбрана отъ всички онѣзи, които сж хвърлили око на Солунъ. Защото думата Солунъ е една празна дума, ако въ нея не се влѣе животъ, смисълъ и значение отъ онѣзи географически, економически и културни условия, безъ които гр. Солунъ е осъденъ на загиване.

IX.

Голѣмата радостъ на гърцитѣ.

Воениятъ гърчки минист. получи слѣдующата телеграма за подробноститѣ за прѣвземането на Солунъ.

„Цѣлия вчерашенъ день, а сжщо и прѣзъ нощта, грѣцката армия минаваше моста на р. Вардаръ.

На 25 октомврий прѣзъ нощта английски, французкия, германския и австрийски консули, а сж и коменданта на гр. Солунъ и прѣдставителя на Тахсимъ-паша дойдоха въ главната квартира и прѣдложиха слѣднитѣ условия за капитулацията на градската армията:

Армията дава дума, че ще остане неутрална и свѣршването на войната и ще пази оржжието си.

Тази молба бѣше отблѣсната и бѣше поставено условие sine qua non да се прѣддатъ оржжиата, които ще бждатъ повѣрнати слѣдъ свѣршването на войната. За окончателния отговоръ бѣше даденъ срокъ 6 часа сутринята.

область е населена съ българи. Ето защо и Солунъ, принадлежайки на Македония, трѣбва да бжде български.

И наистина, само въ наши рѣци Солунъ ще запази своето досегашно значение. И не само ще го запази, но този градъ ще се издигне още повече, тъй като той ще работи съ и за България, чието економическо и политическо бждеше, даже споредъ прѣдвидянията на нейнитѣ неприятели, е блѣсково и голѣмо. Все пакъ България прѣспокойно би могла да прогрессира, най-послѣ, и безъ Солунъ, но Солунъ — никога безъ България. Тази истина би трѣбвало да джде разбрана отъ всички онѣзи, които сж хвърлили око на Солунъ. Защото думата Солунъ е една празна дума, ако въ нея не се влѣе животъ, смисълъ и значение отъ онѣзи географически, економически и културни условия, безъ които гр. Солунъ е осжденъ на загиване.

IX.

Голѣмата радостъ на гърцитѣ.

Воениятъ гърчки минист. получи слѣдующата телеграма за подробноститѣ за прѣвземането на Солунъ:

„Цѣдия вчерашенъ день, а сжщо и прѣзь нощъта, грѣцката армия минаваше моста на р. Вардаръ.

На 25 октомврий прѣзь нощъта английския, французкия, германския и австрийски консули, а сжщо и коменданта на гр. Солунъ и прѣдставителя на Таксимъ-паша дойдоха въ главната квартира и прѣдложиха слѣднитѣ условия за капитулацията на града и армията:

Армията дава дума, че ще остане неутрална до свършването на войната и ще пази оржжието си.

Тази молба бѣше отблѣсната и бѣше поставено условие *visе qua* поп да се прѣдадатъ оржжията, които ще бждатъ повѣрнати слѣдъ свършването на войната. За окончателния отговоръ бѣше даденъ срокъ до 6 часа сутринъта.

Въ 5 часа сутринта комендантътъ, придуженъ отъ дипломатическитѣ агенти, се върна съ контрапрѣдженията, съгласно съ които по принципъ се приема прѣдаването на оржжіята съ изключение, обаче, на 5000 пушки, прѣдзначени за обучение на новобранцитѣ.

Когато и тѣзи условия не бѣха приети, коменданта се отстри, за да се съвѣщае отново съ главнокомандующия. Сроктъ за отговоръ изтече и на армията се даде заповѣдъ да настѣпва нанапрѣдъ.

Въ 4 часа слѣдъ сбѣдъ армията се срѣшна съ прѣднитѣ постове на неприятеля. Таксимъ пиша изпрати единъ офицеръ съ писмо, въ което обажда за приемането условията на капитулацията.

Заповѣдано бѣше да се прѣкрати настѣпването и се изпратиха двама офицери за приемане на оржжіята и на града. На турскитѣ офицери бѣше разрѣшено да запазатъ оржжіето, подъ честна дума.“

* * *

Министра на правосъдието замина за Солунъ, съ голѣмъ щатъ отъ чиновници, за да въведе грѣцка администрация въ града.

Общото число на турскитѣ плѣници достига 29000, освѣнъ 2000, които сж отправени въ Гърция отъ Черна-гора.

Тукъ съобщаватъ, че кралъ Георги влѣзълъ въ Солунъ. Въ това врѣме грѣцкия флагъ се развѣлъ надъ града и надъ фортоветѣ на Карабурунъ.

Това събитие тукъ бѣше извѣстено съ 101 топовни гърмежи и съ биението черковнитѣ камбани.

Въ Атинската катедрална черква бѣше отслуженъ благодарственъ молебень, по случай завезмането на Солунъ. На този молебень присѣтствуваха Венизелосъ и другитѣ министри, членоветѣ на общинското управление, всички правителствени чиновници и много народъ.

Министръ-президента Венизелосъ бѣше прѣдметъ на възторжени овации. Прѣдъ българската, сръбската и черногорска мисии сж направени манифестации, Добръ освѣдомения в: „Messages d'Athènes“ съобщава, че турцитѣ въ Цариградъ имали намѣрение да съборятъ

черквата св. София, щомъ християнитѣ влѣзатъ въ града. Вѣстникътъ съвѣтва европейскитѣ държави да взематъ прѣдпазителни мѣрки.

Вѣстникитѣ пишатъ, че прѣвзеването на Солунъ отбѣлѣзва нова ера въ възраждането на Гърция. Въ Атина и по цѣлата страна, а сжщо и въ Критъ, продължаватъ патриотическитѣ манифестации. Дипломацията на великитѣ дѣжави трѣба да се откаже отъ надеждата да отнеме съ дипломатически мѣрки завоєванитѣ територии отъ балканскитѣ държави. Съюзникитѣ не ще ги дадатъ доброволно.

Слѣдъ прѣдаването на Солунъ центра на военитѣ операции ще бжде прѣнесенъ въ битолския вилаетъ, дѣто съ сърѣдоточени, освѣнѣ мѣстнитѣ гарнизони, частъ отъ турската армия, разбита отъ сѣрбитѣ.

Дѣждоветѣ развалиха всичкитѣ пѣтища, въ планинитѣ на Македония има снѣгъ, дълбокъ половинъ аршинъ. Това, разбира се, ще повлияе, за да се забави движението на войскитѣ.

Чуждитѣ военни агенти, принудени до сега да стоятъ въ Атина, готвятъ се да заминатъ за Солунъ.

Х.

Потопяването на единъ турски броненосецъ въ Солунския заливъ.

Ето подробността за потопяването на турския броненосецъ-крайцеръ отъ една грѣцка миноноска:

Като излѣзе отъ порта Елевторохъ, намиращъ се на западния брѣгъ на солунския заливъ, въ 9 часа вечерята, миноноската № 11 мина покрай фортоветѣ при Кара бурунъ, които освѣтяваха постоянно съ прожекторитѣ си пролива между носа и устието на Вардаръ. Миноноската съ пѣленъ ходъ трѣгна за Солунъ, дѣто и пристигна въ 11 ч. и 20 минути. Тукъ миноноската настигна турския крайцеръ на лѣвата страна

на залива при другитѣ параходи, между които и единѣ руски. Миноноската бавно маневрираше, незабѣлзана отъ никого. Каго застана срѣщу срѣдната частъ на турския крайцеръ, миноноската на разстояние отъ 150 метра хвърли една мина, послѣ, повръщайки се, отново стрѣля, и тръгна съ пълна пара, за да избѣгне послѣдствията на избухването. При това тя изпрати друга мина, която обаче не удари въ цѣлѣта, а се разби съ голѣмъ шумъ у моста. На крайцера се забѣлзѣ движение, заблѣщукаха огньове. Носѣтъ на кораба потъна въ водата. Миноноската излѣзе отъ залива съ пълна пара и мина фортоветѣ при Кара-Бурунъ, които сега вече бѣха прѣдупрѣдени и се ползуваха съ всичкитѣ си прожектори. Покрай тѣхъ миноноската все пакъ отново мина незабѣлзано. Когато бѣше на разстояние 2,500 метра отъ фортоветѣ, миноноската имъ откри огънь. Солунския заливъ е понастоящемъ твърдѣ плитъкъ и потрѣбно е било голѣмъ куражъ за едно успѣшно извършване на нахлтането.

XI.

Турскитѣ звѣрства.

На 12 октомврий грѣцскитѣ войски заеха селото въ прохода Кумчадесъ. Жителитѣ на туй село били подложени на ужасни мжчения отъ страна на турцитѣ: 25 млади мжже били свързани и заведени на бойното поле, дѣто ги и застрѣляли. Женитѣ и дѣцата били заведени въ кжщята и подложени на мжчения и безчестия отъ страна на турцитѣ, които сж се намирали подъ команданта на единъ висшъ турски офицеръ. Въ Кумчадесъ сж изгорени 860 кжщи. Останала само една кжща. Други 6 села били ограбени отъ турцитѣ.

* * *

Поведението на турцитѣ въ Епиръ напомня онѣзи луди, които унищожаватъ всичко, прѣди да убиятъ

сами себе си. 26 гръцки села сж били разграбени и изгорени въ два дни въ околността на Янина.

Английскитѣ кореспонденти телеграфираха отъ Арта цензурирани подробности върху жестокоститѣ на турскитѣ войски и на нередовнитѣ турко-албански чети.

Вчера се узна, че Мецово е изгоренъ. Тази новина ще има единъ печаленъ отзвукъ, прѣдъ видъ живописния характеръ на този градъ, който почти е запазиль своя сръдновѣковенъ видъ и който е разположенъ въ сърдцето на Пиндъ. Мецово възхищаваше художницитѣ, но той бѣше особно популяренъ съ великитѣ си „евергети“ (патриоти и благотѣтели), които той е далъ на нацията, между които и Тосица, основателъ на политехническото училище въ Атина, което училище поради това се нарича Мецовенска политехника. Този градъ е далъ и Яверовъ, който завѣща за гръцката флота много милиони.

Мецовченитѣ, които печелятъ голѣми богатства въ Египетъ, не сж забравили своя роденъ градъ.

Благодарение на тѣхнитѣ завѣщания, които броятъ милиони, ученицитѣ отъ мецовскитѣ училища се хранятъ, обличатъ и учатъ безплатно. Жителитѣ на граца получаватъ лѣкарска помощ и цѣрове безплатно. И много още други социални институти има въ този градъ, който сега е плячка на пламъцитѣ.

* * *

Турцитѣ, остѣпвайки въ Тракия, върлуватъ противъ населението и онѣзи войници български, които изпаднатъ въ тѣхнитѣ ржцѣ. Тѣ палятъ всичкитѣ села, отдѣто минатъ, като унищожаватъ българското население, а здравитѣ мѣже повлачатъ съ себе си и ги поставятъ въ първата линия на сраженията. Като заловили едниъ български кавалеристъ, тѣ сж му вързали ржцѣтѣ задъ гърба и сж го развеждали.

Много българи въ Одринъ, най-вече учители, сж арестувани, оковани въ вериги и пратени на заточение. Има мѣже отъ Одринъ и околноститѣ, които сж се откупували даже по два пѣти и сж бивали, при все това, пращани въ първитѣ редове на сраженията.

Въ Цариградъ сж избити много българи.

Въ началото на войната турцитѣ бѣха опровергали съобщението, че тѣ поставятъ християнитѣ на първитѣ редове въ биткитѣ, но отъ сигуренъ източникъ отъ Цариградъ ни съобщаватъ, че $\frac{3}{4}$ отъ занесенитѣ въ тамкашнитѣ болници ранени сж християни. И въобще $\frac{1}{4}$ отъ общото число на раненитѣ сж християни.

* * *

Подвизитѣ на озвѣрненитѣ турци ставатъ все повече. При единъ бой около Одринъ, слѣдъ като боятъ се прѣкъсналъ, санитаритѣ се прѣснали по бойното поле. Единъ извѣстенъ софийски лѣкаръ се спрѣлъ при единъ раненъ турчинъ, прѣвѣрзалъ го и слѣдъ туй се запжтилъ къмъ наблизо лежащия раненъ турчинъ. Тогава първиятъ съ послѣдни усилия гръмва съ пушката си и убива доктора на мѣстото.

Този фактъ извика общо възмущение въ войската противъ тѣзи варвари.

С ъ д ѣ р ж а н и е :

1. Маршътъ на българскитѣ войски къмъ Солунъ	3.
2. Рапорта на ген. Тодоровъ по прѣвземането на Солунъ	10.
3. Какъ се посрѣщна прѣдаването на Солунъ въ Атина	12.
4. Протоколъ за прѣдаването на Солунъ	17.
5. Въ прѣдвечерието на прѣдаването на Солунъ	19.
6. Солунъ се прѣдалъ, но турския минист. не вѣрва	20.
7. Гр. Солунъ.	22.
8. Чий трѣбва да бжде Солунъ	24.
9. Голѣмата радостъ на гърцитѣ	27.
10. Потопяването на единъ турски броненосецъ	29.
11. Турскитѣ звѣрства	30.